

Artūras JUDŽENTIS

Vilniaus universitetas

ŠALUTINIAI DAIKTAVARDINIAI 1647 M. EVANGELIJŲ SAKINIAI

Straipsnyje¹ nagrinėjami jungtukiniai daiktavardiniai² 1647 metų *Ewangelie polskie y litewskie*³ sakiniai. Šio šaltinio sintaksė dar mažai tenagrinėta⁴, jų daiktavardiniai sakiniai visai netirti. Evangelijos išverstos iš lenkiško Jakubo Wujeko teksto⁵, leidinyje pateikiamo pagrečiui su lietuvišku, todėl lietuviški sakiniai buvo nuosekliai lyginami (ir straipsnyje pateikiami) su originalu. Lietuviško vertimo kalba nevienalytė: nustatyta, kad dauguma evangelijų išversta Jono Jaknavičiaus, o septynios paskutinės – kito, nežinomo asmens⁶, todėl straipsnyje Jaknavičiaus ir nežinomo vertėjo daiktavardiniai sakiniai aprašomi atskirai. Skiriami du modaliniai daiktavardinių sakinių tipai: konstatuojamieji ir skatinamieji sakiniai⁷. Daiktavardinių klausiamųjų sakinių su jungtukais nagrinėjamame veikle nerasta.

¹ Už pastabas ir pagalbą rengiant šį straipsnį nuoširdžiai dėkoju Axeliui Holvoetui, Mildai Lučinskienei ir Jūratei Pajėdienei.

² Daiktavardiniai šiame straipsnyje vadinami šalutiniai sakiniai, sudėtiniame sakinyje užimantys daiktavardžiams būdingas pozicijas (plg. Holvoet, Judžentis 2003, 117t). Tradicinės gramatikos darbuose juos atitinka veiksnio ir papildinio šalutiniai sakiniai, pagal Vytauto Ambrazo pasiūlytą skirstymą – aiškinamieji (plg. Ambrazas 1994, 665, 668–669). Dabartinės bendrinės kalbos daiktavardiniai sakiniai išsamiausiai aprašyti akademinėse lietuvių kalbos gramatikose (žr. Ambrazas 1976; 1994).

³ EWANGELIE || POLSKIE Y LITE+ || WSKIE TAK NIE- || dziełne iáko y wfzytkich || Swiát, ktore w Kościele Katholi+ || ckim, według Rzymkiego || porządku przez cały || rok czytáią. || Wydáne za dozwołeniem Itáfŕych. || Na imię Paná Iezufowe niechay || klęka wŕjelkie kolano / niebiefkich / || ŕziemkch / y podziemnich. philip 2 || w WILNIE. || W Drukániey Akademiey Soc. IESV || Roku / 1647. Straipsnį rengiant pasinaudota kompiuterine šio šaltinio žodžių formų konkordancija, Lietuvių kalbos institute parengta Sauliaus Ambrazo, Mildos Lučinskienės ir Vytauto Zinkevičiaus pagal „Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos vartojimo ir ugdymo 1996–2005 metų programą“, finansuojamą Valstybinės lietuvių kalbos komisijos lėšomis. Lotyniški ir graikiški pavyzdžiai imti iš leidinio Nestle-Aland 1983.

⁴ Eduardo Hermanno (1912) ir Jono Palionio (1967) darbuose aptartas kai kurių jungtukų vartojimas šio tipo sakiniuose.

⁵ Zigmo Zinkevičiaus nuomone, lenkiškas tekstas imtas iš 1620 m. Wujeko evangelijų leidimo (Zinkevičius 1988, 269). Milda Lučinskienė mano, kad evangelijų vertimo šaltinio problema dar nėra galutinai išspręsta (Lučinskienė 2003, 75).

⁶ Žr. Zinkevičius 1971, 154t.

⁷ Straipsnyje taikoma rinkinyje „Sintaksinių ryšių tyrimai“ išdėstyta sudėtinių prijungiamųjų sakinių aprašymo metodika (žr. Holvoet, Judžentis 2003, 165t).

1. JAKNAVIČIAUS VERTIMAS

1.1. KONSTATUOJAMUOSIUOSE daiktavardiniuose sakiniuose Jaknavičiaus nuosekliai vartojamas jungtukas *jog*. Rasta per aštuonias dešimtis tokių sakinių. Su dabartinei bendrinei kalbai būdingu jungtuku *kad* Jaknavičiaus pavartotas tik vienas šio tipo sakinyš.

1.1.1. Sakinius su jungtuku *jog* Jaknavičiaus vertime paprastai prisijungia epistemino, kartais – vertinamojo modalumo predikatai.

Epistemino modalumo yra daugelis kalbinę veiklą reiškiančių veiksmažodžių (verba dicendi): *kalbėti, sakyti, pasakyti, tar(y)ti, byloti, klausti, rašyti*, pvz.:

vž- || tiefu fakau iumus / || *iog* ne prašjoks to || gimine / net wifa tai || ifipildis (3a- || *prawdę mowię wam; || žec nie pržeminie ten || wiek / aš fię wšy- || tko žisći*) 2₁₆₋₂₀

Parašita ira. || *iog* namay mano / || namay małdos ira (Nápifáno: || *Iž dom moy dom || modlitwy ieft*) 10₄₋₆

Šių veiksmažodžių valdomais daiktavardiniais sakiniiais paprastai perteikiama netiesioginė kalba, tačiau nagrinėjamame šaltinyje ribos tarp tiesioginės ir netiesioginės kalbos neryškios: sakiniai su participiniais asmeniniais įvardžiais vietoj laukiamų neparticipinių dažnai atitinka lotyniškus tiesioginės ir graikiškus netiesioginės kalbos sakinius, plg.:

Lk 7,16: gorbino [sic!] || Diėwu / biłodami: || *iog* pranašas didis || kieles terp mufu (chwalili Bogá / || mowiąc: *žē* Pro- || rok wielki powftał || miedzy námi; magnificabant Deum dicentes: “Propheta magnus surrexit **in nobis**”; ἐδόξαζον τὸν Θεὸν λέγοντες **ὅτι** προφήτης μέγας ἠγέρθη **ἐν ἡμῖν**) 11₆₋₇

Episteminiiais laikomi ir protinę veiklą reiškiantys veiksmažodžiai (*i*)*tikėti, tikėtis, žinoti, pažinti* ‘suprasti’, *išpažinti, iširti* ‘sužinoti’, *tartis* ‘manyti, tikėtis’ *numanyti, atminti*, pvz.:

Nu+ || pažinome *iog* weli- || nu turi (Teražefmy || poználi *žē* czarta (w || lobie) maš) 51₁₄₋₁₆

pirmieii tares *iog* || daugiefn ims (pierwšy / mniemáli || *žēby* więcey wžiać || mieli) 33₁₈₋₁₉

Pojūčius žymintys veiksmažodžiai *regėti* ‘matyti, matytis’, *išvysti, girdėti, išgirsti* taip pat yra episteminiai, pvz.:

Herodas || regiedamas / *iog* || buwo nuog išmin- || tinguiu priwiltas / || apfiruftino łabay (Herod widząc *žē* || był omylonym od || Mędrcow / roz- || gniewał fię bárzo) 15₂₋₇

Mes girde- || iom ižg žokano (a= || ba iftatima) iog || Chryftus atliek (a- || ba patinka) vnt || vmžiu (Myfmy flyfjeli ž za= || konu / že Chryftus || trwa ná wieki) 190₄₋₉

Vertinamaisiais laikomi emociines reakcijas reiškiantys veiksmoždziai *stebėtis*, *rūpintis*, *džiaugtis*, *dėkavoti*, pvz.:

Ne ftebekis iog || taw táriau / reykia || iums iž nauio vž= || gimt (Nie džiwuy fię / žem || či powieđział: po= || tržeba fię wam žno+ || wu narodžić) 170₂₄₋₂₇

Atliepiamieji žodžiai daiktavardiniuose sakiniuose vartojami retai; evangelijose rasta vos pora atvejų, kai daiktavardinis sakinyš turi antecedentą *tai*:

A tay || žinokite iog kad ži= || notu Wiešpats ku= || rioy adinoy (aba || wałundoy) wagis || turi atay / iauftu || pateyfey (A to || wiedźćie / iž gdyby || wiedźiał gofpodarž || ktorey godžiny žlo- || džiey ma przysć / || cžułby wždy) 161₁₉₋₂₅

Ape || tay kłaufiate terp || fawis / iog tariau || Maž a ne regiefite || mańis (O tym || fię pytaćie miedzy || fobą / ižem ržekł: || maluczko / á nie vy- || žrzyćie mię) 72₄₋₈

Daiktavardiniais laikomi ir su daiktavardžiais *kalba*, *žodis* siejami jų turinį atskleidžiantys šalutiniai sakiniai. Tokių sakinių sandara tiesiogiai priklauso nuo lenkiško originalo, kuris savo ruožtu buvo veikiamas klasikinių kalbų, plg.:

Jn 21,23: IŖjeio tad tokał= || ba terp brolu / iog || mokitinis anafay || ne nurims [sic!] (Gruchnėłá tedy tá || mowá miedzy brá- || čiá / iž on vczeń || nie vmrže; Exiit ergo **sermo** iste in fratres **quia** discipulus ille non moritur; $\epsilon\zeta\eta\lambda\theta\epsilon\nu$ oũn oũtos ó **λόγος** εις τους αδελφους **ότι** ó μαθητης εκεινος ουκ αποθνήσκει) 150₁₆₋₁₉

Jn 15,25: Bet adunt ižfipil- || ditu žodis / kurfay || iftatimi (aba žoka= || ny) iu ira paraši- || tas. iog nopkun= || toy tureio mani do- || wanay (A to žeby fię wypel= || niło łowo ktore ieft || w zákonie ich nápišane: že mię dáremnie || mieliw [sic!] nienawiśćí; Sed ut impleatur **sermo**, qui in Lege eorum scriptus est: “Odio me habuerunt gratis”; $\alpha\lambda\lambda' \acute{\epsilon}\nu\alpha$ πληρωθῆ ὁ **λόγος** ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν γεγραμμένος **ότι** ἐμίσησάν με δωρεάν) 196₂₁₋₂₇

Išnagrinėti daiktavardiniai sakiniai su jungtuku *jog* ir tariniu einančių veiksmoždzių tiesioginės nuosakos formomis yra faktyvūs⁸, perteikiantys kalbančiojo nuomonę, kad sakinio turinys atitinka tikrovę.

Reiškiamų prasminių santykių atžvilgiu daiktavardiniai sakiniai su jungtuku *jog* artimi prieveiksminiams priežasties sakiniams, plg.:

Džiaugki- || tes fu manim / iog || atradau graši / kuri || buwau pametus (Raudycie fię || žemną / boćiem ná= || lážlá grofž ktorym || byłá ftráćia) 92₁₅₋₁₈

⁸ Dėl termino plg. Matthews 1997, 125.

1.1.2. Jungtukas *kad* 1647 m. evangelijose yra pagrindinė prieveiksminių laiko sakinių jungimo priemonė, pvz.:

Kad || nužingie Iežus || nuog kaño / eio pa= || lkuy ii minios dides (Gdy || sftapit Iežus || 3 gory ßly 3a nim || wielkie rzeße) 24₁₃₋₁₆

Jaknavičiaus išverstose evangelijose rastas ir vienas daiktavardinis sakiny su šiuo jungtuku:

ti- || kos kad Kunigas || nekuris eio tuo iuog || kielu (Y przy- || dáto fię že niekto- ry || kapłan sftępował || tąż drogą) 109₁₁₋₁₄

Ši sakinį, kaip ir sakinius su jungtuku *jog*, valdo episteminio modalumo veiksmožodis *tiktis* ‘atsitikti’, originale jį atitinka sakiny su jungtuku *že*.

Iš pirmo žvilgsnio daiktavardinis atrodo ir šis Jaknavičiaus išverstas sakiny:

Ir tikos kad || kałbeio ir terp fa- || wis kłaufineios / ir || pats Iežus prifiar= || tinis eio fu ieys (Y || sftáto fię / gdy ro3- || mawiali / y fpołu fię || pytali/ 3e lam IE- || 3us przybliżywßy || fię ßedł polpołu 3 || nimi) 60₁₆₋₂₀

Vis dėlto kontekstas ir atitinkamo lenkiško sakinio sandara rodo, kad sakiny 60₁₆₋₂₀ laikytinas prieveiksminiu laiko sakiniu.

1.2. Daiktavardiniai SKATINAMIEJI Jaknavičiaus vertimo sakiniai siejami jungtuku *adunt*. Jų rasta apie tris dešimtis. Šiuos sakinius prisijungia deontiniai, dinaminiai, vertinamieji ir būgštavimo predikatai.

Deontiniai⁹ yra valios aktus reiškiantys veiksmožodžiai *norėti*, *trokšti*, *reikėti*, *privalėti*, pvz.:

Abráhá- || mos tewas iufu tro= || ßko adunt iżwiftu || dienu mano (Abra= || hám oćiec waß 3 rá= || dością żadał (tego) || áby oglądał dżien || moy) 52₁₄₋₁₆

kaip Mayžiesius || paaukßtino žal= || ti girioy / teip rey= || kia adunt paauk= || ßtintas butu lunus || žmogaus (iá= || ko Moyżeß powyż= || ßył był wężá ná pu= || ßczy: ták potrzebá || áby powyżßon b{3}ł || Syn człowieczy) 172₅₋₁₀

Deontinio modalumo yra ir veiksmožodžiai, reiškiantys kalbėjimo aktus, turinčius paveikti adresato elgesį (verba postulandi),– *melsti*, *prašyti*, *liepti*, *įsakyti*, *taryti* ‘liepti’, *susikalbėti* ‘susitarti’, *kalbėti* ‘pasakyti, pranešti’, pvz.:

Pra+ || šie Iežufo wie= || nas Pharižeužas / || adunt walgitu fu= || iuo (Prošit Iežufa || niektoy 3 Phary= || 3eußow / áby ž nim || iadł) 180₂₁₋₂₅

⁹ Veiksmožodžių modalumui nusakyti straipsnyje vartojami F. R. Palmerio terminai (žr. Palmer 1986; dar plg. Holvoet, Judžentis 2003, 168–169).

Iey funus Diewo || efsi / liepk adunt ak- || menes tie duonu fto+ || tus (Iešliš ieft || Syn Boży / r3ec3 || aby to komienie [sic!] fta- || ło fię chlebem) 40₁₃₋₁₆

Dinaminio modalumo predikatai sudaro sąlygas kitiems veiksmams ar būsenoms. Jaknavičiaus vertime tokie yra veiksmožodis *padaryti* ‘uczynić, sprawić’ ir verstinis frazeologinis junginys *įleisti širdin*:

Kur= || tiniey padare adunt || girdetu ir nežadžios || adunt kaľbetu (głuche v= || czynił że fłyżą / y || nie{m}e że mowią) 107₉₋₁₂

welinas iau iley= || dis buwo širdin / a= || dunt iżduotu ii Iuda+ || fius Simano Išką= || rioto (iuz był || dyábel wrzucił w || ferce Iudaļa Sy= || monowego Iškąry- || otá / žeby go wydal; Diabolus iam misisset in corde, ut traderet eum Iudas Simonis Iscariotis; τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν **ἴνα** παραδοῖ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτου Jn 13,2) 55₂₀₋₅₆₁

Porą kartų daiktavardinį sakinį prisijungia vertinamasis predikatas – būdvardis *vertas*, pvz.:

Wie- || špatie neefmi wer= || tas / adunt ieytu- || mey po ftoġu mano (Panie || nie ieftem godžien || ábyś wšedł pod || dách moy) 25₂₂₋₂₄

Daiktavardinį sakinį gali valdyti ir aukštesnysis prieveiksmio laipsnis, plg.:

gieref inam butu / || adunt vžkartu ak- || meni girnu (aba || akmeni melničios) || vnt kaklo io (le= || pieyby mu bylo / á= || by ząwieřono ká= || mień młyńki v šy- || ie iego) 193₁₀₋₁₄

Keli šalutiniai sakiniai yra valdomi veiksmožodžio *veizdėti* liepiamosios nuosakos formos. Vartojama reikšme ‘saugotis, būti atsargiam’ (artima būgštavimo predikatams) ji prisijungia daiktavardinį sakinį su neigiamu veiksmožodžiu, plg.:

Weyzdekite adunt || nepaniekintumite || wieno iżg tu mažu- || iu (Pátr3cieř á= || byście nie wżgar= || dzáli iednego 3 tych || to málych) 194₁₈₋₂₁

Jaknavičiaus išverstose evangelijose rastas tik vienas antecedento valdomas daiktavardinis sakiny su jungtuku *adunt*:

Ir iškurgi || man tatay / adunt || ataytu motina wie- || špaties mano ma= || niřp? (A fkađže mnie to / || že pržyřłá matká || Pána meġo do mnie) 177₂₀₋₂₄

Veiksmožodinis daiktavardis *įsakymas* reikalauja papildymo panašiai kaip ir atinkamas veiksmožodis, todėl su juo siejamas šalutinis sakiny taip pat laikomas daiktavardiniu, plg.:

Lk 2,1: iŝeio || ifakimas niog [sic!] || Cieforáus Augufto / || adunt butu para= || ŝitas / wifas ŝwie= || tas (Wyŝedł de= || kret od Ce- || farza Auguftá / aby || popifano wŝytek || ŝwiat; exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis; ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην) 8₁₂₋₁₇

Daiktavardiniai sakiniai su jungtuku *adunt* reiškiamų prasminių santykių atžvilgiu artimi prieveiksminiams tikslo sakiniams, plg.:

Pagawo || tad akmenis / adunt || meftu vnt io (Porwali tedy kamienie / aby || nań cífkali) 52₂₈–53₂

2. NE JAKNAVIČIAUS VERTIMAS

Nežinomo asmens išverstos septynios paskutinės evangelijos neilgos, tesudaro dešimtį puslapių, todėl ir apie negausius jų daiktavardinius sakinius maža ką tegalima pasakyti.

2.1. KONSTATUOJAMIEJI šių evangelijų sakiniai, kaip ir Jaknavičiaus vertime, sudaromi su jungtuku *jog*. Be to, rasti keli daiktavardiniai sakiniai su jungtuku *jei*.

2.1.1. Sakinius su jungtuku *jog* prisijungia tų pačių reikšminių grupių episteminiai veiksmazodžiai kaip ir ankstesnėse evangelijose: kalbėjimo (*tar(y)ti*), protinės veiklos (*žinoti*, *tikėti*), pojūčius žymintys (*rodytis* ‘atrodyti’, *regėti* neveikiamoji rūšis *būti regėtam*), pvz.:

ne pradetu || apuiokt [sic!] io táridami: || iog tas žmogus pra- || deio budawot / a ne= || geleio pabaikt (nie po+ || częli śmiác fię 3 nie= || go / mowiąc: Iż ten || człowiek poczał bu= || dowác / á nie mogł || dokonác) 202₁₅₋₁₉

Bet ir nu || žinau / iog ko tiktai || paprašyfi nuog Die+ || wo / duos taw Die= || was (Lecz y || [tera3] || wiem / že o cokolwiek || będżieŝ Bogá pro- || śił / dác Bog) 211₁₋₅

weydu ta= || wo nupraufk / idant || nefiroditumei žmo- || nemus iog pafniká= || wii (vmy || oblicze fwoie: abyś || fię nie okazał ludžiō || iż pośćić) 208₂₃–209₃

Pastarojo sakinio sandara paveikta klasikinių kalbų, plg.:

Mt 6,17–18: faciem tuam lava, **ne** videaris hominibus ieunans; πρόσωπόν σου νίψαι, **ὅπως** μὴ φανῆς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων.

Konstatuojamieji daiktavardiniai sakiniai su jungtuku *jog* faktyvūs; jie artimi prieveiksminiams priežasties sakiniams su tuo pačiu jungtuku, plg.:

Pagarbin+ || ti kuriey werkiete / || iog iuokfites (Błogofłá- || wieni ktorzy płácze- ||
ćie teraż: bo fię || śmiać bęđźiećie) 207₁₆₋₁₈

2.1.2. Daiktavardinius sakinius su jungtuku *jei* prisijungia dinaminio modalumo veiksmožodis *padėti* ir episteminis *mąstyti*. Abiejų sakinių tariniais eina veiksmožodžių tariamosios nuosakos formos (pastarojo lenkiškame originale – tiesioginė nuosaka!), plg.:

ku pades žmogui || iay ir wifu fwietu || nupelnitu / á dušiu || fawo nuteriotu (coż pomo+ || ze człowiekowi / ieśli= || by wśytek świat zy- || fkał / á ná duśy fwey || fjkodę podiał) 204₂₋₅

kuris karalus ei= || damas kariaut prieŝ || kitu karalu / ne pir= || miaus fededamas || mufto / ieigu galetu || fu deŝimti tukftun- || ćiu futiktie tu / kuris || fu dwiem deŝimtim || tukftanćiu eit iop (ktory krol / máiać iáchać || ftoczycwoynę z dru= || gim krolem / nie pier+ || wey śiádŝy myśli ie= || śli moŝe z dŝieśiaćia || tyśięcy potkać fię z o+ || nym / ktory z dwu- || dŝieftą tyśięcy iedŝie || przećiw niemu) 202₂₀₋₂₈

Pastarojo sudėtinio sakinio sintaksinė sandara priklauso nuo svetimų kalbų: tai patvirtina ne tik lenkiškas, bet ir lotyniškas originalas. Atitinkamas graikiškas sakinyš nuo lietuviško skiriasi labiau, plg.:

Lk 14,31: quis rex, iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat si possit cum decem milibus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit ad se?; τις βασιλεὺς πορευόμενος ἐτέρῳ βασιλεῖ συμβαλεῖν εἰς πόλεμον οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλευέσεται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ὑπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν.

Abu daiktavardiniai sakiniai su jungtuku *jei* nuo atitinkamų sakinių su *jog* skiriasi tuo, kad yra nefaktyvūs¹⁰. Jie turi bendrų bruožų su prieveiksminiais sąlygos sakiniiais, o 202₂₀₋₂₈ sakinyš – dar ir su klausiamaisiais (su jungtuku pavartota postpozicija *gu*¹¹).

2.2. SKATINAMŪJŲ daiktavardinių sakinių nežinomo asmens išverstose evangeliuose (turbūt dėl nedidelės teksto apimties) nerasta. Tikėtina, kad juose nežinomo vertėjo buvo vartojamas jungtukas *idant*, nes šis jungtukas jo vartojamas prieveiksminiuose tikslo sakiniuose, pvz.:

ižnaikina weydus fa- || wo / idant butu re- || gieti nuog žmoniu || iog pafnikauia (twarzy fwoie nifczą / || áby fię ludŝiom ŝdá= || li poŝczący mi) 208₁₅₋₁₈

¹⁰ Tokių sakinių pasitaiko ir dabartinėje bendrinėje kalboje (plg. A m b r a z a s 1976, 808–809, 874–875).

¹¹ Plg. sąlygos ir klausiamųjų sakinių sąsajas (D r o t v i n a s 1967).

3. IŠVADOS

3.1. Jungtukinių daiktavardinių sakinių sandara 1647 metų *Ewangelie polskie y litewskie* priklauso nuo šalutinio sakinio modalinio tipo ir semantinio santykio su pagrindiniu predikatu. Jaknavičiaus ir nežinomo vertėjo daiktavardinių sakinių sandara skiriasi.

3.2. Jaknavičiaus išverstų evangelijų daiktavardiniuose konstatuojamuosiuose sakiniuose vartojamas jungtukas *jog* (jungtukas *kad* pavartotas tik viename sakinyje), o skatinamuosiuose – jungtukas *adunt*. Konstatuojamuosius sakinius valdo episteminio, kartais – vertinamojo modalumo predikatai, o skatinamuosius – deontiniai, dinaminiai, vertinamieji ir būgštavimo predikatai.

Nežinomo asmens išverstų evangelijų konstatuojamieji daiktavardiniai sakiniai sudaromi su jungtukais *jog* ir *jei*. Jie skiriasi faktyvumu: sakiniai su jungtuku *jog* yra faktyvūs, o sakiniai su jungtuku *jei*, kaip ir dabartinėje kalboje, – nefaktyvūs: jų teisingumo negalima nustatyti. Skatinamųjų daiktavardinių sakinių šiose evangelijose nerasta.

3.3. *Ewangelie polskie y litewskie* daiktavardiniai sakiniai sudaromi ir vartojami kitaip nei dabar. Dabartinės bendrinės kalbos daiktavardiniai konstatuojamieji sakiniai, valdomi episteminio modalumo predikatu, gali būti siejami jungtukais *kad* ir *jog*, plg.: *žinau, kad negalėjai ateiti* ir *žinau, jog negalėjai ateiti*. Daiktavardiniai skatinamieji sakiniai, kurių tariniai reiškiami tariamosios nuosakos formomis, dabar sudaromi su jungtuku *kad*.

Nežinomo vertėjo daiktavardinių sakinių sandara panaši kaip viduriniuju senujų lietuviškų raštų variantu rašiusio Mikalojaus Daukšos katekizme (1595)¹².

COMPLEMENT CLAUSES IN *EWANGELIE POLSKIE Y LITEWSKIE* (1647)

Summary

The article deals with the complex sentences containing complement clauses in *Ewangelie polskie y litewskie* (1647). Attention is paid to the syntactic structure of these sentences and to the semantic relations between main predicate and complement clause. The Gospels translated by Jaknavičius were carefully compared with those by the anonymous translator, and both were compared with the originals, and with the corresponding sentences in Modern Standard Lithuanian. The conclusion is advanced that there were no semantically empty complementisers in the language of the Gospels investigated. Instead, we find subordinators reflecting different types of semantic relationships between complement and main predicate; similar types of semantic relationships are reflected in adverbial clauses introduced by the same subordinators. Furthermore, we observe some differences in the use of subordinators in Jaknavičius' translations and the anonymous ones.

¹² Plg. Judžentis 2002.

LITERATŪRA

- Ambrasas V., 1976, Prijungiamieji sakiniai, – K. Ulvydas, red., Lietuvių kalbos gramatika, III, Sintaksė, Vilnius, 789–916.
- Ambrasas V., 1994, Prijungiamieji sakiniai, – V. Ambrasas, red., Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 659–696.
- Drotvinas L., 1964, Priežasties ir tikslo sudėtinės konstrukcijos XVI–XVII a. lietuvių kalbos raštuose, – Klb X 19–52.
- Drotvinas L., 1967, К вопросу о связи вопросительных и условных конструкций в древне-литовском языке, – Blt III (1) 57–60.
- Hermann E., 1912, Über die Entwicklung der litauischen Konjunktionalsätze, Jena.
- Holvoet A., A. Judžentis, red., 2003, Sintaksinių ryšių tyrimai, Vilnius.
- Judžentis A., 2002, Mikalojaus Daukšos *Katekizmo* (1595) sudėtiniai aiškinamieji sakiniai, – Acta Linguistica Lithuanica, XLVII, 19–29.
- Lučinskienė M., 2003, Jonas Jaknavičius – pirmasis katalikiškų Evangelijų vertėjas, – Biblija Lietuvos dvasinėje kultūroje. Jubiliejinės konferencijos darbai (2002), Vilnius, 68–84.
- Matthews P. H., 1997, The Concise Oxford Dictionary of Linguistics, Oxford–New York.
- Nestle-Aland, 1983, Novum Testamentum Graece et Latine. [...] utriusque textus apparatus criticum recensuerunt et editionem novis curis elaboraverunt Kurt Aland et Barbara Aland [...]. 26. Auflage, Stuttgart.
- Palionis J., 1967, Lietuvių literatūrinė kalba XVI–XVII a., Vilnius, 147–150, 201–210.
- Palmer F. R., 1986, Mood and modality, Cambridge.
- Zinkevičius Z., 1971, Dėl K. Sirvydo „Punktų sakymų“ genezės ir kalbos, – Blt VII (2) 153–167.
- Zinkevičius Z., 1988, Lietuvių kalbos istorija, III, Senųjų raštų kalba, Vilnius.